

FUQAROLIK HUQUQIDA SHARTNOMALARNING AHAMIYATI

Toshkent viloyati yuridik
texnikum o'quvchisi
Ergashov Oybek
Nizomiddin o'g'li

Annotatsiya: ushbu maqolada fuqarolik huquqida shartnomalarning turlari, shartnoma tushunchasi va uning ahamiyati, shartnoma shartlaridagi kelishuvlar, dastlabki va qo'shilish shartnomalari, ikki va ko'p tomonlama shartnomalar to'g'risidagi ma'lumotlar va tushunchalar yoritiladi.

Kalit so'zlar: shartnoma, ikki tomonlama shartnoma, ko'p tomonlama shartnoma, dastlabki shartnoma, qo'shilish shartnomasi.

Shartnoma Fuqarolik huquqining asosiy, muhim va ajralmas qismi hisoblanadi. Sivilistikada shartnomalarga alohida ahamiyat berilmoqda. Chunki shartnomalarda boshqa yuridik faktlarga qaraganda, taraflarning erki-irodasi to'la ifodalanadi. Chunki shartnoma fuqarolik huquq va burchlarni vujudga keltirish, o'zgartirish yoki bekor qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. (FK 8-moddasi). **Shartnoma bu – kelishuvdir**, ya'ni shartnoma ikki yoki undan ortiq shaxsning fuqarolik huquqlari va burchlarini belgilash, o'zgartirish yoki bekor qilishga qaratilgan o'zaro kelishuvidir (FK 353-moddasi)

Shartnoma unda ishtirok etayotgan taraflar o'rtasida huquq va majburiyatlarning o'zaro taqsimlanishiga qarab *bir tomonlama, ikki tomonlama va ko'p tomonlama* shartnomalarga bo'linadi.

Shartnomalar, shuningdek *ommaviy shartnoma, qo'shilish shartnomasi va dastlabki shartnoma* kabi turlarga ham bo'linadi.

Tashkilot tarafidan tuzilgan hamda uning bunday tashkilot o'z faoliyati xususiyatiga ko'ra o'ziga murojaat qiladigan har bir shaxsga nisbatan amalga oshirish shart bo'lgan tovarlar sotish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish sohasidagi vazifalarini (chakana savdo, jamoat transportida yo'lovchi tashish, aloqa xizmati, elektr quvvati bilan tahminlash, tibbiy xizmat, mehmonxona xizmati va boshqalarni) belgilab qo'yadigan shartnoma tuzishda bir shaxsni boshqa shaxsga nisbatan afzal ko'rishga haqli emas (qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollardan tashqari) (FK 358-moddasi).

FKning 360-moddasida qo'shilish shartnomasi haqida qoida belgilangan bo'lib, unga ko'ra shartlarini taraflardan biri formulalar yoki boshqa standart shakllarda tahriflagan hamda ikkinchi taraf faqat taklif qilingan shartnomaga butunlay qo'shilish yo'li bilan qabul qilishi mumkin bo'lgan shartnoma *qo'shilish shartnomasi* deyiladi.

Dastlabki shartnoma bo'yicha taraflar kelgusida mol-mulk berish, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish haqida dastlabki shartnomada nazarda tutilgan shartlar asosida shartnoma tuzish (asosiy shartnoma) majburiyatini oladilar (FK 361-modasi).

Fuqarolik huquqi nazariyasida huquq va majburiyatning vujudga kelishida shartnomani tuzish bosqichi juda muhim sanaladi. SHartnoma tuzishning umumiy tartibiga oid qoidalar FKning 364-381-moddalarida berilgan. Bu qoidalarda aytilishicha, agar shartnoma tuzish to'g'risidagi taklif (oferta) javob uchun muddat tayinlab qilingan bo'lsa, bu holda shartnoma ikkinchi taraf (aktseptant) tomonidan taklifning qabul qilinganligi to'g'risidagi javob shu muddat ichida taklif qiluvchi (offerent) tomonidan olingan holdagina tuzilgan hisoblanadi. Oferta yo'llagan shaxs uning aktseptini olgan paytdan shartnoma tuzilgan hisoblanadi.

Shartnoma tuzilishi uchun taraflar o'zaro kelishuvining o'zigina kifoya emas. Bu kelishuv tegishli shaklda rasmiylashtirilgan bo'lishi shart. SHartnomalarning shakli FKning 366-moddasiga asosan, agar qonunda muayyan turdagi shartnomalar uchun mahlum bir shakl belgilab qo'yilmagan bo'lsa, shartnoma bitimlar tuzish uchun nazarda tutilgan har qanday shaklda tuzilishi mumkin.

Notarial tasdiqlanishi yoki davlat ro'yxatidan o'tkazilishi shart bo'lgan shartnoma notarial tasdiqlangan yoki ro'yxatdan o'tkazilgan paytdan ehtiboran, notarial tasdiqlanishi va ro'yxatdan o'tkazilishi zarur bo'lganda esa – shartnoma ro'yxatdan o'tkazilgan paytdan ehtiboran shartnoma tuzilgan hisoblanadi.

Shuningdek, shartnomalar kim oshdi savdosida ham tuzilishi mumkin. Bunday hollarda obhektni, mulkni, tovarni oldi-sotdi shartnomasi kim oshdi savdosini o'tkazgan tashkilot bilan savdoda g'olib chiqqan shaxs (ashyoning mulkdori, mulkiy huquq egasi yoki ixtisoslashgan tashkilot) o'rtasida tuziladi.

Kim oshdi savdosi auktsion yoki tanlov shaklida amalga oshiriladi. Odatda, bitta ishtirokchi qatnashgan kim oshdi savdosi o'tkazilmagan hisoblanadi. Auktsion va tanlovlar ochiq (bunda xohlagan shaxslar qatnashishlari mumkin) va yopiq (maxsus taklif etilgan shaxslar qatnashishlari mumkin) shaklida o'tkazilishi mumkin. Kim oshdi savdosini o'tkazish shaklini agar qonunda boshqacha hol belgilanmagan bo'lsa, sotiladigan mol-mulkning mulkdori belgilaydi.

FKning 382-moddasiga binoan shartnomani o'zgartirish va bekor qilish asoslari belgilangan bo'lib, umumiy qoida bo'yicha, shartnoma taraflarning kelishuviga muvofiq, o'zgartirilishi va bekor qilinishi mumkin.

Taraflardan birining talabi bilan shartnoma sud tomonidan faqat quyidagi hollardagina o'zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin:

- 1) ikkinchi taraf shartnomani jiddiy ravishda buzsa;
- 2) Fuqarolik kodeksi, boshqa qonunlar va shartnomada tuzilgan o'zga holatlarda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mualliflar jamoasi. Shartnoma huquqi. –Toshkent. TDYuI, 2006.
2. Rahmonqulov H.R.Bitimlar. –T.: TDYuI, 2008.
3. Catherine Elliott & Frances Quinn. Contract law. Longman (2011). (Elliott & Quinn series).

Normativ-huquqiy hujjatlar:

4. O‘zbekiston Respublikasining 1998 yil 29 avgustdagi “Xo‘jalik yurituvchi subhektlar faoliyatining shartnomaviy-huquqiy bazasi to‘g‘risida”gi Qonun.
5. O‘zbekiston Respublikasining 1999 yil 14 apreldagi “Lizing to‘g‘risida”gi Qonun.